

Právník Drápal má ERC. Zabývat se bude trestáním v Evropě

4.9.2025 - Helena Zdráhalová | Právnická fakulta UK

Už druhý projekt, který vzešel od vědců Právnické fakulty UK, získal v posledním roce grantovou podporu Evropské výzkumné rady. ERC Starting grant ve výši 1,5 milionu eur putuje Jakubu Drápalovi, který se zaměřuje na problematiku ukládání trestů napříč kontinentální Evropou.

Když jsme spolu mluvili před třemi roky, chystal jste se do Leidenu na postdoktorandský pobyt. Jak jste strávil čas v Nizozemsku?

Leiden je nejlepší univerzita na kontinentě, která se věnuje ukládání trestů, proto mě lákalo spolupracovat s tamními vědci. A co mi ty dva roky daly? Především čas. Vystoupil jsem ze zajetého cyklu výuky, vedení diplomek, organizace různých akcí. Díky tomu jsem měl možnost o věcech víc nerušeně přemýšlet, což je pro vědu nutné.

Rozjeli jsme tam několik projektů. Zabývali jsme se například efektivitou podmíněného trestu odnětí svobody. Zajímalo nás, jestli je trestem, který odradí pachatele od páchaní další trestné činnosti. Ukázalo se, že moc ne. Byl to vůbec první výzkum, který to kauzálně zkoumal.

Přemýšleli jsme i nad dalšími otázkami. Podporovalo to i architektonické rozložení katedry. Byla tam jedna společná místnost, kde jsme se všichni přirozeně potkávali. Během těch méně formálních setkání nad kávou nebo čajem se rodily skvělé nápady. Vedlo to například k tomu, že jsme se rozhodli udělat experiment s nizozemskými a s českými soudci a státními zástupci. Teď to zpracováváme a očekáváme, že se s tím dostaneme do těch nejlepších časopisů. Řešíme, jaký dopad má ukládání rozdílných trestů na další rozhodování. Zajímalo nás tedy to, když člověk narazí na přísného soudce, jestli dostane přísný trest jen v tu chvíli, nebo zda se přísné trestání odrazí i v budoucnu, pokud pachatel znovu spáchá trestnou činnost. Zjistili jsme, že se to odrazí velmi silně. Dosud se nad tím ale ani nikdo nezamyslel ani to experimentálně neotestoval.

Co jste si z Leidenu přivezl s sebou zpět?

Přivezl jsem si především kontakty a nápady. Moje doktorandka bude nyní s některými lidmi z Leidenu spolupracovat a někteří z mých kolegů z Leidenu pak také seděli v institucionálním boardu, když jsem usiloval o získání ERC grantu. Nebyl jsem díky tomu pro ně naprosto neznámý člověk.

V Leidenu jsem si také uvědomil, jak zásadní je, aby dobře fungovala administrativa instituce. Perfektně funkční sekretariát nám vědcům šetří obrovské množství času. Absolvoval jsem tam také výborné školení, jak psát granty nebo jak poskytovat zpětnou vazbu. Z toho všeho dnes těžím.

Z Leidenu jsem si také přivezl nové kolo, a to vůbec nejkrásnější, co jsme si z Nizozemska odvezli, je naše dcera, která se narodila dva měsíce po návratu (*smích*).

To moc gratuluji. A přivezl jste si také nápad na ERC projekt?

To ne. Já už nad tím přemýšlel před tím, ale v Nizozemsku jsem to dál rozvíjel. V roce 2017 jsem se poprvé setkal s profesorem Zdeňkem Strakošem, který se mnou tehdy prošel životopis a poradil mi, na co se zaměřit a kam směřovat, pokud chci uspět (*Jakub Drápal později prošel národními workshopy Expertní skupiny na podporu žadatelů o ERC, které koordinuje prof. Zdeněk Strakoš,*

pozn. red.). Jedním z jeho doporučení bylo získat zahraniční zkušenost.

A ty další?

Pak mi říkal, že se cení špičkové publikace, které ukážou, že jsem to právě já, kdo obor rozvíjí. Byla to řada věcí, na které jsem od té doby podvědomě myslel a snažil jsem se tím směrem postupně orientovat, abych sbíral vše potřebné, co zvyšuje šance na získání grantu.

Začal jsem si také zapisovat různé nápady. Po školení na rektorátu před několika lety jsem věděl, že musím vymyslet téma, které splňuje kritéria high-risk, high-gain, tedy, že musím přijít s něčím, co obor skutečně promění.

Neumím moc vypínat, hlava mi pořád jede. Takže jsem byl třeba běžkovat a najednou mě něco napadlo, tak jsem musel zastavit a zapsat si to. Takhle jsem si nashromáždil spoustu nápadů a jednou přišla ta chvíle, kdy jsem si nad nimi sedl, proškrtal je a pomalu se začala rodit ta hlavní nosná myšlenka.

Která to byla, že oslnila hodnotící panel Evropské výzkumné rady?

Hlavní myšlenka je „back to the basics“ („zpět k základům“). Můj projekt má tři dimenze. První se zaměřuje na to, jak vůbec vypadá ukládání trestů v kontinentální Evropě na úrovni zákonné úpravy, tedy čím se soudci v jednotlivých státech řídí. Sice máme teoretické práce rozebírající například to, jak bychom měli trestat pachatele, když spáchají víc trestných činů a pak je soudíme za všechny naráz, když se ale začnete dívat do jednotlivých trestních zákoníků různých států, zjistíte, že to má každá země jinak. Jednotlivé přístupy ale nemáme vůbec popsané a nevíme, jaké jsou jejich výhody a nevýhody.

Další z oblastí, na kterou se chci zaměřit, jsou trestní sazby. Nikdo nikdy nezpracoval, jak vypadají trestní sazby po Evropě. Byl jsem třeba překvapený, když jsem zjistil, že některé státy nemají stanovenou dolní hranici trestních sazeb. Je přeci rozdíl, jestli budeme mít základní sazbu 0 až 20 let, nebo 15 až 20 let. Otázkou je, jaké to má výhody nebo nevýhody, jak a co ve kterém státě funguje. Z toho se budeme snažit odvodit, ve kterých státech mají soudci větší míru diskrece (možnosti uvážení).

Zmapování a kvantifikace právní úpravy je první část návratu k základům. Druhá dimenze – empirická – vychází z toho, že máme relativně málo kvantitativních studií, které by pracovaly s velkým množstvím kvalitních dat.

Když analyzujeme trestání, tak data používáme k tomu, abychom třeba zjistili, jak rozdílně trestají jednotlivé soudy napříč státem, jestli odlišně zacházíme s příslušníky minoritních etnik a podobně. Zjistit to je ale problém, protože do toho vstupuje mnoho proměnných na straně pachatele i páchané trestné činnosti. Je možné, že ve Svitavách jsou souzené úplně jiné krádeže než v Brně-městě a možná to je to, co může vysvětlit část rozdílů, které detekují modely používající méně kvalitní (detailní) data. Problémem je, že administrativní data, která sbírá stát a která výzkumníci používají, jsou relativně hrubá, často nejdou do dostatečného detailu. A já přicházím s nápadem vzít popis trestné činnosti z rozsudků, které jsou digitalizované, a z nich dostat informace, které se nedostávají do administrativních datasetů. Když budeme mít detailní popis toho, co pachatel spáchal, a spojíme to s detailními daty o trestní minulosti pachatele, tak najednou budeme moci jít daleko víc do hloubky a s větší spolehlivostí mluvit o rozdílech o různých vlivech na ukládání trestů.

Měl jsem super podporu od Štěpánky Gray Markové z Projektového a grantového oddělení FF UK. Jeden z tipů, který jsem načerpal od ní a na různých workshopech, byl ten, že je potřeba při žádání o grant ukázat: „proč tady, proč teď a proč já“. A u mě to teď všechno do sebe zapadlo. Už máme k

dispozici digitalizované rozsudky a zároveň vývoj v oblasti přirozeného zpracování jazyků se posunul tak daleko, že zrovna teď můžeme výzkum, o kterém už dlouho přemýšlím, skutečně realizovat.

A ta třetí dimenze je jaká?

Ta vysvětluje, proč já. Naší výhodou je, že jsou s námi ochotní spolupracovat na experimentech soudci a státní zástupci, a to je unikátní. Jak Soudcovská unie, tak Unie státních zástupců se zavázaly k tomu, že doporučí členům, aby se zúčastnili otestování toho, jak by mohly pomoci metodiky pro trestání, což je téma, které se řeší napříč světem.

Různé typy metodik fungují ve Finsku, Nizozemsku, v Moldávii, ve Velké Británii nebo v různých státech USA, ale nikdy je nikdo experimentálně neověřoval. A to můžeme udělat my, protože dlouhodobě spolupracujeme se soudci a státními zástupci, kteří vnímají, že nám jde skutečně o to, aby systém fungoval dobře, a jsou proto ochotní pomoci. V tom je také odpověď na otázku proč, protože to nikdo jiný na světě nikdy neudělal a my teď tady máme tu možnost to udělat.

Naší výhodou je i to, že se zabýváme také střední a východní Evropou. Mezinárodní trestně-právní věda je totiž z většiny orientovaná na Velkou Británii, USA nebo Austrálii, a pokud na kontinentální Evropu, tak na Skandinávii nebo Německo.

Kuriozní je, že když vyšla *The Routledge Handbook of European Criminology*, v níž byla kapitola o ukládání trestů v Evropě, státy střední a východní Evropy byly zmíněny ve 4 procentech případů, a to i přesto, že postkomunistická střední a východní Evropa má přibližně 60 až 70 procent vězňů v Evropě. To klíčové je úplně opomíjené. Střední a východní Evropa je pro řadu badatelů okrajový region. Mou výhodou je, že se v tomto regionu orientuji a mám v něm kontakty.

Proto jste se po postdocu vracel do České republiky?

Mám rád Českou republiku, žije tu moje rodina i přátelé. Mám tu také možnosti, o kterých se třeba kolegům z Velké Británie ani nesní, protože jako vědec tady mohu snadněji komunikovat s tvůrci politik, se soudci i státními zástupci. Díky kontaktům nejen na ministerstvu spravedlnosti mám k dispozici data, se kterými můžu pracovat a stavět na nich výzkum. Školím na Justiční akademii, kde se ryze akademický svět setkává s praxí, a to je také užitečné.

V neposlední řadě mám skvělé podmínky také na fakultě, kde cítím obrovskou podporu a zájem o to, co dělám, a to na všech úrovních vedení fakulty. Tento aspekt se často podceňuje, ale za mne je jeden z klíčových.

Úzce spolupracovat budete s týmem z Univerzity v Helsinkách, který vede profesor Tapio Lappi-Seppälä. Koho dalšího budete ve výzkumné skupině mít?

Co se týká první dimenze, postupně zmapujeme a zpracujeme trestněprávní úpravy jednotlivých evropských států a oslovíme pak národní experty, aby to odkontrolovali, protože v trestním právu stačí někdy jediné slovo, které dokáže změnit celý význam daného paragrafu. Najít 30–35 lokálních trestněprávních expertů bude výzva, ale zároveň se tím vytvoří síť po celé Evropě, na které budu moci, jak doufám, stavět i v budoucnu. A právě v druhé dimenzi budeme spolupracovat s Fíny. Poprvé na světě budeme schopni porovnávat tresty uložené za stejná jednání, čímž se vyhneme problému, že každý stát definuje jednotlivé trestné činy odlišně.

Svoje bádání stavíte na empirických výzkumech. Jak moc bude pro vás důležité nyní do projektu podpořeného Evropskou výzkumnou radou zapojit umělou inteligenci nebo jiné technologické nástroje?

Používáme přirozené zpracování jazyka. Pracujeme s tzv. skutkovými větami, tedy popisem toho, za co je pachatel odsouzený. Jde nám o to, dostat z toho proměnné určitých hodnot a zjistit, jaké proměnné tam vůbec jsou. Chceme získat co nejvíc informací a pak se podívat na to, co ukládání trestů ovlivňuje nebo naopak neovlivňuje, nebo by ovlivňovat nemělo. Chtěli bychom zkusit pojmenovat nějaké typizované jednání při ukládání trestů.

Když zjistíme, že to relativně dobře zachycuje, jak se ukládají tresty, můžeme tato typizovaná jednání přesně použít pro metodiky nebo vodítka pro to, jak by se mohly navrhovat nebo ukládat tresty v budoucnu. Z čeho jsem ale nadšený – byť i lehce napjatý – je, že nevím, zda to půjde, jak to mám vymyšlené. Ale od toho tyto granty přesně jsou.

Absolvoval Právnickou fakultu UK, kde dosud působí a letos se habilitoval. Zabývá se empirickými právními výzkumy, ukládáním trestů a vězeňstvím. Vystudoval také magisterskou kriminologii v Cambridge, pobýval i na jiných evropských univerzitách. Dva roky působil jako postdoc na Univerzitě v Leidenu v Nizozemsku. Na PF UK se podílel na vytvoření projektu Legal Data Hub, působí na drobný úvazek rovněž v Ústavu státu a práva Akademie věd ČR. Grantová agentura ČR opakovaně podpořila jeho výzkum zaměřený na problematiku ukládání trestů. Je autorem a spoluautorem řady studií i publikací, které se věnují ukládání trestů a vězeňství.

Monografie *Podmíněný trest odnětí svobody* (2024), jíž je Jakub Drápal hlavním autorem, se setkala s mimořádným ohlasem odborné veřejnosti. Rektorka UK Milena Králíčková za ní letos udělila autorskému týmu Cenu Bedřicha Hrozného za tvůrčí počín. Ještě jako student napsal Jakub Drápal čtivou monografii *Poslušen zákonů své země a svého stavu* o advokátovi Kamillu Reslerovi, jehož si historie pamatuje coby obhájce ex offio K. H. Franka.

Jakub Drápal je držitelem řady ocenění. Stal se právním talentem roku, získal ceny děkana i rektora UK a Prémii Otto Wichterleho, již uděluje AV mladým vědcům. Obdržel také cenu Czexpats in Science určenou českým vědcům, kteří působili v zahraničí. Jako vůbec první vědec spjatý s PF UK letos získal pětiletý ERC Starting grant ve výši 1,5 milionu eur.

Autor: Helena Zdráhalová

Foto: Martin Pinkas

<https://www.prf.cuni.cz/aktuality/pravnik-drapal-ma-erc-zabyvat-se-bude-trestanim-v-evrope>